

Dorota Lewandowska

(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

KONFERENCJA NAUKOWA: „ARCHIWALIA A BADANIA REGIONALNE. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE DO DZIEJÓW ZIEMI ŁOMŻYŃSKIEJ W ARCHIWACH POLSKI I NA WSCHODZIE”

W dniach 27–28 X 2011 r. odbyła się w Łomży konferencja naukowa pt. „Archiwalia a badania regionalne. Materiały źródłowe do dziejów ziemi łomżyńskiej w archiwach Polski i na Wschodzie”. Konferencję zorganizowały Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe (dalej: ŁTN) im. Wagów oraz Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (dalej: A PAN), dla uczczenia 20. rocznicy śmierci Heleny Czernek, byłej kierowniczk Biblioteki Powiatowej i Miejskiej w Łomży, twórczyni księgozbioru regionalnego — Biblioteki Ziemi Łomżyńskiej, ŁTN im. Wagów i organizatorki miejscowego środowiska naukowego. Celem konferencji było przedstawienie aktualnego stanu wiedzy na temat materiałów archiwalnych dotyczących Łomży i ziemi łomżyńskiej rozproszonych w zasobach archiwów państwowych i kościelnych, krajowych i zagranicznych.

W imieniu zarządu Towarzystwa uczestników konferencji powitała Elżbieta Żegalska, dyrektor Biura ŁTN im. Wagów, a otwarcia konferencji dokonał ks. prof. Witold Jemielity. Następnie głos zabrała Mirosława Kluczek, Zastępca Prezydenta Miasta Łomża, która podkreśliła, jak ważnym zadaniem jest analizowanie i badanie historii regionalnej, pozwalające na pogłębienie wiedzy dotyczącej „małych Ojczyzn”. Jako pierwsza referentka głos zabrała dr Hanna Krajewska (dyrektor A PAN), która wygłosiła referat pt. „Archiwalne badania regionalne a archiwa regionalne”. Podkreśliła w nim znaczenie prac podejmowanych przez badaczy poszczególnych regionów dla poszerzenia wiedzy na temat zachowanych archiwaliów, artefaktów kultury materialnej, wszelkiego rodzaju spuścizn, kolekcji rodzinnych itp. Kolejny referat wygłosiła Dorota Lewandowska (AGAD), mówiąc o „Źródłach do dziejów Łomży i ziemi łomżyńskiej w zespołach akt urzędów i instytucji z okresu porobiorowego, do 1866 r., przechowywanych w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie”. Określony przez organizatorów czas wystąpienia, nie pozwolił autorce na pełne zaprezentowanie ogromu zachowanych w AGAD źródeł aktowych do omawianego zagadnienia; siłą rzeczy zasygnalizowano jedynie tematykę akt oraz możliwości poszukiwań interesujących badaczy regionu łomżyńskiego w zasobie archiwum, odnoszącym się do epoki porobiorowej (pełny tekst referatu znajduje

się w planowanej przez organizatorów publikacji pokonferencyjnej). Kolejnym referentem był dr Andrzej Klubiński (A PAN), który omówił „Źródła do badań regionalnych w zasobie Archiwum PAN”. W wystąpieniu tym, połączonym z prezentacją multimedialną, przedstawiono różnorodne materiały źródłowe (w tym m.in. kartografia, notatki do planów miast, materiały wystawowe i wydawnicze) do dziejów dawnego Mazowsza, którego częścią była ziemia łomżyńska. Ostatni referat przed przerwą wygłosił mgr Marek Kietliński, dyrektor Archiwum Państwowego w Białymstoku, prezentując „Źródła do ziemi łomżyńskiej w latach 1944–1975 w zbiorach Archiwum Państwowego w Białymstoku”. W wystąpieniu znalazło się ogólne omówienie akt dotyczących tego okresu (m.in. sprawozdania wojewodów, meldunki milicji obywatelskiej, sprawy zagospodarowania Łomży, informacje o zabójstwie starosty, podział administracyjny województwa w latach 1939 i 1947 r., przywrócenie Łomży i Suwałkom statusu miasta wydzielonego, ewidencja nieruchomości ziemskiej w odniesieniu do reformy rolnej, prasa, protokoły posiedzeń Komitetów Wojewódzkich PPR i PZPR).

Obrazy popołudniowe rozpoczęło wystąpienie dr. Krzysztofa Sychowicza z oddziału białostockiego Instytutu Pamięci Narodowej, pt. „Łomża i ziemia łomżyńska w archiwach IPN”. Wśród zachowanych źródeł wymieniono m.in.: materiały Urzędu Bezpieczeństwa, akta osobowe funkcjonariuszy UB, tzw. charakterystyki obiektowe oraz materiały dotyczące inwigilacji księży. Kolejnym referentem był ks. prof. Witold Jemielity, który w swej wypowiedzi zasygnalizował kwestię bogatego materiału źródłowego do badań regionu łomżyńskiego znajdującego się w Archiwum Diecezjalnym w Łomży. Temat ten został szeroko rozwinięty w następnym dniu konferencji przez ks. dr Józefa Łupińskiego. Z powodu nieobecności Donaty Godlewskiej, emerytowanej kierowniczkii oddziału łomżyńskiego Archiwum Państwowego w Białymstoku, jedynie krótko omówiono przygotowany przez autorkę referat pt. „Materiały źródłowe do dziejów Łomży od czasów najdawniejszych do rozbiorów”. Następnie głos zabrała Danuta Bzura (kierownik oddziału łomżyńskiego Archiwum Państwowego w Białymstoku), prezentując referat pt. „Akta stanu cywilnego jako źródło badań archiwalnych”, w którym omówiła znajdujące się w oddziale w Łomży księgi metrykalne i akta stanu cywilnego urodzeń, ślubów i zgonów wyznań: rzymskokatolickiego, mojżeszowego, prawosławnego i ewangelicko-augsburskiego. Jako ostatni w pierwszym dniu konferencji wystąpił Michał Kaczyński (Oddział łomżyński Archiwum Państwowego w Białymstoku), przedstawiając referat i niezwykle ciekawą prezentację multimedialną pt. „Walki pod Nowogrodem w niemieckiej fotografii”, pokazującą zdjęcia z zasobu archiwum łomżyńskiego, jak też fotografie ze zbiorów prywatnych referenta, będące pokłosiem jego osobistych zainteresowań. Myślą przewodnią wystąpienia była teza, podparta faktami uwiecznionymi na zdjęciach, że nie zawsze opisy książkowe czy przekazy ustne zgodne są z wydarzeniami, które w rzeczywistości miały miejsce.

Drugi dzień obrad rozpoczęło wystąpienie Jacka Chylińskiego (ŁTN im. Wagów), który przedstawił prezentację multimedialną nt. „Pamiętny Książki — źródło do badań społeczności lokalnych przełomu wieków”. Referent omówił historię i zawartość poszczególnych roczników tych swego rodzaju kalendarzy, dokumentujących najważniejsze wydarzenia w guberni łomżyńskiej, których zachowało się 25 z 50 lat istnienia guberni. Kolejny referat wygłosił Karol Stachelski (Archiwum Urzędu Miasta Krakowa), który ujął swe osobiste zainteresowania ziemią łomżyńską w wystąpieniu pt. „Źródła archiwalne do dziejów kolneńszczyzny”. Autor przedstawił

nie tyle zachowane źródła, co szeroko omówił zmiany terytorialne zachodzące na terenie ziemi łomżyńskiej na przestrzeni wieków, które wywarły ogromny wpływ na rozproszenie archiwaliów w zasobach licznych archiwów i instytucji, nie zawsze zgodnie z zasadą pertynencji terytorialnej. Następnie głos zabrała dr Bogusława Szczerbińska (ŁTN im. Wagów), która omówiła „Wybrane źródła w badaniach łomżyńskiego ziemiaństwa i ich rolę w ukazywaniu dziejów regionu”. Referentka zaprezentowała zespoły akt, istotne dla poruszanego zagadnienia, znajdujące się w archiwach lokalnych oraz ich zawartość. Ostatnim wystąpieniem w części przedpołudniowej drugiego dnia obrad była prezentacja dr. Andrzeja Biernata (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych), pt. „Archiwa w rzeczywistości XXI wieku i ich użytkownicy”. Referent skupił się przede wszystkim na przedstawieniu roli i misji archiwów w nowej rzeczywistości informatycznej, w której podstawowym medium stał się Internet, a odbiorcą społeczeństwo informatyczne. Instytucje stanęły w obliczu problemu i konieczności dostosowania usług dla obywateli, wykorzystując w tym celu nowe techniki i możliwości, jakie niesie technologia XXI w. Ogół procesów prowadzących do coraz większej współzależności integracji państw, społeczeństw, gospodarek i kultur, czyli globalizacja jest poważnym wyzwaniem, w jaki sposób dotrzeć do coraz szerszego odbiorcy. Do nowej rzeczywistości muszą także dostosować się archiwa, niosąc pomoc w odnajdywaniu, odczytywaniu, objaśnianiu kontekstu dokumentów przy użyciu nowych technik.

Po przerwie obrady rozpoczął komunikat prof. dr. Witolda Wincenciaka (Wyższa Szkoła Ochrony Zdrowia w Łomży) pt. „Oświatowa problematyka w archiwach na Wschodzie”. Jako ostatni głos zabrał ks. dr Józef Łupiński, który wygłosił referat: „Źródła do badań regionu łomżyńskiego w zasobie Archiwum Diecezjalnego w Łomży”, gromadzącego akta z dawnej diecezji wigierskiej, następnie augustowskiej (sejneńskiej), a później łomżyńskiej. Zasób archiwum składa się z dwu części: akt wytworzonych do 1925 r. oraz powstałych po tej dacie. Akta po 1925 r., czyli wytworzone w diecezji łomżyńskiej, są złożone w kancelariach Kurii Diecezjalnej i nie mają sygnatur. Właściwe archiwum (akta do 1925) składa się z 4 zespołów: akt parafialnych (dawnych i nowych), akt ogólnych, akt zakonnych i akt metrykalnych, wykorzystywanych głównie przez genealogów. Następnie miała miejsce dyskusja zainicjowana przez A. Biernata, który — nawiązując do referatu K. Stachelskiego, mówiącego o trudnościach w odszukaniu interesujących użytkowników akt, rozproszonych w różnych archiwach — ponownie podkreślił rolę Internetu i nowych technologii, mogących pomóc w tworzeniu zaawansowanych baz danych, pomocnych badaczom.

Podsumowania konferencji dokonała H. Krajewska, która podkreśliła jak ważne są takie spotkania dla badaczy, pasjonatów, genealogów oraz lokalnych społeczności. Mają one za zadanie wymianę doświadczeń, poszerzenie wiedzy o źródłach i ich miejscach przechowywania, aktywizację środowisk w „małych Ojczyznach”. Jako członek Zarządu Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów, zapowiedziała również dołożenie wszelkich starań, aby referaty i komunikaty przedstawione na konferencji zostały wydane drukiem.